

İş Hayatı*

Work Life

Nurettin Topçu

Türkiye'nin iktisat sahasında temel dâvası, Anadolu'nun insanına iş bulmak dâvasıdır. Bu toprağın çocukları, asırlardan beri kendi kaderiyle başbaşa bırakılmış, Anadolu'nun beşerî coğrafyasına uygun bir iş plânı, hiçbir zaman tatbik olunmamıştır. İmparatorluğun uzak ülkelerini elinde tutmak hevesiyle, Anadolu halkı, ana vatan olan bu toprağın dışında, askerlikle ömrünü tüketmeğe mahkûm olmuş, kendi toprağına pek az emek harçayabilmiştir. Bâhusus bir asırdan beri sürekli ihmale uğrayan bu topraklar, daha çok kadınların emeğiyle işlenilmektedir.

Üç kıtada, hâkimiyet heveslerinden sıyrılıp kendi kabuğunun içerisine çekilen Küçük Asya, şimdi kendi derdiyle başbaşadır. Asırlarca, Avrupa, Asya ve Afrika'daki eyaletlerine insan ve gıda anbarlığı yapan Anadolu, bugün sade kendi insanına iş sahası sağlayamıyor. Anadolu'nun köy ve kasabalarında işsizlik büyük bir yekûn tutmaktadır. Batı ve güney Anadolu'nun nisbeten verimli olan bölgeleri bir tarafa bırakılırsa, Anadolu'nun her tarafında iş dâvası en büyük derttir.

İşsizlik umumidir. Halk ya işsizdir, yahut da değersiz işlerin peşindedir. Son yıllarda köylerinde işsiz kalan halk, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere ve hattâ buralara da sığamarak Almanya ve Austuralya'ya akın etmektedir. Anadolu halkının, adetâ kucağına atılır gibi, buralara koşması, trenle diğer motorlu vasıtaların lütfunun eseri oluyor. Vakıa, nüfusumuz artmaktadır. Ama, artan nüfus, köylerde barınmaktan hoşlanmıyor. Az emekle kazanç sağlanan, hem de sineması, eğlencesi bol olan şehirlerde yerleşmek istiyor.

Bu hal, köylerde şehirlere bir nevi muhaceret halini aldı. İki büyük şehirde, yurdun her tarafından gelip yerleşen küteller peyda oldu. Bunların semtleri ayrıldı. Büyük şehirlerin bir kısım küçük sanatlarını ellerine aldılar. Son yıl-

* Nurettin Topçu'nun "İş Hayatı" başlıklı bu makalesi *Ahlâk Nizamı* kitabının 1. (1961) ve 2. baskısında (1970) ve *Milliyetçiliğimizi Esasları*'nda yayımlanmıştır. *İş Ahlakı Dergisine Ahlâk Nizamı*'ndan (İstanbul, 1997, Dergâh Yayınları, 3. baskı, s. 105-112.) alıntılanmış ve burada kullanılan imlaya sadık kalınmıştır.

larda, bâhusus İstanbul'a insan akını o kadar arttı ki bunlar için müstakil iş sahası kalmadığından işportacılıkta ve yapı işçiliği ile fabrikalarda çalışmaya başladılar. Köydeki aile yıkıldı, İstanbul'da aile ve ahlâk nizâmı bozuldu. İktisadî bakımdan bu halin doğurabileceği tehlikeler belirmeğe başladı. Fabrika faaliyeti zayıflayınca, bunlar işsiz kaldı. Gerek fabrika, gerek yapı işçilerinin boş kalmaları, hem toplum düzeninde sarsıntılar, hem de bu zümrelerin hayat ve ahlâkında yıkım doğurmaktadır. İşsizliğe rağmen, bunların tekrar köylerine ve toprağa dönmeleri kabil olamıyor. Çünkü, bir defa büyük şehire alışmışlar ve onun sefaletine söz vermişlerdir. Kalabalığa karışanın kendi isteğiyle köyünün tenha hayatına dönmesi zordur. Büyük şehirlerin havasında, fâhişe gibi zehirleyici bir taraf vardır. Onun tuzağına düşenlerin artık kurtuluşu olmaz. Bu kalabalık nüfus, yakın bir gelecekte, fabrika sanayiinin süratle gelişmesini belki kolaylaştıracaktır. Bu takdirde, makine heveslileri murada erecek ve ruhundan bir zerre bile alamadığımız, Avrupa'nın büyük sanayi buhranları içinde kıvranan makine adam, hayatımıza hâkim olma fırsatını elde edecektir.

Ruh değerlerini, ayaklar altına alacak kozmopolit bir hayata kendi kendimizi şimdiden mahkûm etmek istemiyorsak, ilk tedbir olarak köy ve kasabalarda halkı refaha ulaştırıcı geniş iş sahaları hazırlamamız lâzımdır. Aynı zamanda, kasabalarla köylerde, yaşama şartları kolaylaştırılmalı, büyük şehirler, bu imkânlardan mahrum bırakılmalıdır. Şehirler halkından alınan bir çok vergilerin köylüden alınmaması lâzımdır. Toprak sahipleriyle, toprak işçileri hakkında mümkün olan bütün kolaylıklar gösterilmeli; bunların hayatı, kalabalık şehirlerin saadetini aratmayacak bir huzur ve refaha kavuşturulmalıdır.

Buna karşılık; İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere yerleşen, büyük ticaret ve sermaye sahipleri, servet ve sermayelerinin bir kısmını, kendilerinin veya ailelerinin içinden çıkmış oldukları şehrin imarı, ziraî ve sınaî kalkınması için lüzumlu işlerin görülmesi hususunda devlet tarafından hazırlanan plân dahilinde kullanmaya mecbur tutulmalıdır. Ve yüksek sermayelerden ayrıca imar vergisi alınırca, Anadolu'nun, yakın bir istikbalde kalkınmasının imkân şartları sağlanmış olabilir. Anadolu'da sağır ve dilsiz bir toprağın üstünde dertli ve ümitsiz bir millet iş bekliyor. Eğer, ona bu toprağın bağrında iş verilmezse, büyük şehirlerin kapısında, insafsız makineden iş dilenecektir.

Anadolu'da, hangi iş sahaları açılmalıdır? Memleketimizin esaslı geçimi; büyük sanayi heveslileri ne kadar gayret gösterirlerse gösterebilirler, her halde topraktır. Ruh ve ahlâk değerlerimizi canlı tutacak olan anamız tabiata, üstündeki insanı dost yaşatan güneş altında çalışma, yarınki Türkiye'nin de temel geçimini teşkil edecektir. Anadolu'da ilkin büyük kuruculardan

Nizâmülmülk'ün, sonra da büyük hükümdar Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptığı, toprağın çalışana eşit olarak paylaşılması esasına, âdaletle ve üstündeki insanın köle veya ırgat olmayarak çalışabilme esasına dayanacak bir toprak reformunun yapılması şarttır. XVIII. asır iktisatçıların ileri sürdükleri, bölüşmecî sosyalizm, ferdin hürriyetini koruyucu tatbikatını, bugünkü Anadolu'da arayacaktır.

Yurdumuzda, ziraatin yanısıra, önemli olan, Doğu illerimizde, hattâ birinci derecede değer taşıyan geçim şekli, hayvancılıktır. Sağladığı kazanç bakımından Doğu'nin ihyasına yeterli olan hayvancılığımız, son çeyrek asrın içinde mütemadiyen gerilemektedir. Zengin ormanlarla, geniş otlakların varlığına muhtaç olan hayvancılığımız, kalkınmak için, ciddî bir himayeye muhtaç durumda bulunuyor.

Kasaba ve şehirlerin küçük sanatlarına gelince; bunlar bugünkü âvâre halden kurtarılmalı; devletin kontrolü altında, ahlâkî gayeler güdücü hür ve müstakil lonca teşkilâtına bağlanmalıdır. Yeni loncaların aileyi tahakküme alan bir meslek veraseti kurmayacağı tabiidir. Ancak, meslek ahlâkını elinde tutan, meslek sınıflarının doğması beklenmelidir. Büyük sanayi ise, bu müthiş belânın mutlaka memlekete sokulması zarurî olduğuna göre, onu şehirlerin çan kuleleri haline getirmekten sakınelim. Toprak ve mukademat dostu olmayan bir proleter sınıfının, hayatımızı istilâsından korkalım. Yarınki Türkiye'yi, bir madde cehennemi yapmaktan çekiniyorsak, bugünden, büyük nüfuslu şehirlerin etrafını, büyük fabrikaların bacalarıyla süslemeye özenmemeliyiz. Onun yerine, köylüye evinde çalışma imkânını veren el tezgâhlarıyla, kasabalıyı küçük şehirleri terke mecbur etmeyen imalâthaneleri çoğaltmalıyız. Fabrika istihsalı, mümkün olduğu kadar, bu imalâthanelere dağıtılmalıdır. Yani, fabrikalar, imalâthaneler halinde parçalanmalıdır. Bunun mümkün olmadığı işletmeler, istihsal bölgelerinde açılmalı ve mahdut bir saha üzerinde toplanmayarak yurdun her tarafına dağıtılmış olmalıdır. Esas dâva, Anadolu'nun insanını, birinci derecede toprağa bağlamak, sanayi sahasında çalışan elleri de, hiçbir yerde, fabrikaya muhtaç duruma sokmamak olmalıdır.

Fabrika; son asırların iktisadî fırtınasıdır. O nasıl olsa girecek. Evet, maddî refah getirici neticelerinden ilim ve tecrübe vasıtasıyla faydalanmasını bilelim. Lâkin ruhumuzu kasıp kavurucu kasırga tesirinden korunalım. Batı, kendi sinesinde açılan yaraların tedavisine başlamışken, biz, batı tekniğinin hacıağaları kesildik. Yarım asırdan beri, insana tahakküm edici makinaya esir olmak isteyen aşkımızı ilân edip duruyoruz. Bu hususta, çok dikkatli ve duygulardan uzak, soğukkanlı tercihlere ihtiyacımız var. Batı tekniğinin vadedtiği saadet, getireceği bütün neticeleri anlatılarak teklif edilmelidir. Böyle

yapılmazsa, çabuk zengin olmak isteyen hırsızın âkibeti olan, zindandaki pişmanlığını yaratabilir. Anadolu, sinесinden şüpheşiz ki, pek çok makine sesleri çıkarsa bile, hiçbir zaman bir makine memleketi olmamalıdır.

Anadolu'nun iş hayatını idare edecek iktisadî sistem ne olmalıdır? Yarınki Türkiye'nin kalkınmasını, ahlâk nizâmı içinde sağlayacak sistem, kooperatifçiliğe dayanan devlet sosyalizmidir.

Devlet iktisat projesinin dikkat ve disiplinle tatbiki sayesinde, Anadolu köylüsü, toprağın olduğu gibi fabrikanın da sahibi haline getirilecektir. Anadolu halkı, her tarafı ecdadının kanlarıyla beslenen bu topraklarda, ırgat halinde çalışmaktan, ağaların ve vicdansız bir tüccar sınıfının esiri olmaktan kurtularak, insanlık içinde iktisadî istiklâlinin gerçek zaferini kazanmış olacaktır. Emek ve alın teri harcayan insanlığına karşı borcunu ödeyerek içtimaî âdalet dâvasını da kazanacaktır. Hem de bu dâvayı kendine kalkan gibi kullanarak, insanlığın ruhunu, habis bir ameliyatla çıkarıp atan komünizm belâsından millet bünyesini ancak, bu şekilde kurtarabiliriz.

Böylelikle, mazinin hayat kaynaklarından bir zerresini feda etmeyen ruhla, ebediyet olan istikbale doğru yürüyeceğiz. Bu yürüyüşte aydınlığa açılan âlemin ibadet, hasis menfaatleri ezen fedakârlığın riyazet olduğunu kabul edeceğiz. Bir unsuru bile feda edilmez aşk olan muhafazakârlıkla, yine aşkın her an yaratıcı kudretini temsil eden inkılâpçılığın emsâlsiz sentezini meydana getireceğiz. Evrimlemedeki her an yeniden doğuşu tebrik edeceğiz ve anlaşamayan şuurları anlaştırmada, dağılmış vicdanları birleştirmede zafer neşvesini tadacağız.

Boşalan ve gündün güne fakirleşen, hergün biraz daha hayatı çekilen Anadolu'nun medenî bir dünya halinde kalkınmasının bütün imkânlarını insanlığa karşı girişilecek bir taahhüde, onun kendi çocuklarına havale etmeliyiz. Şehirlerin imarına ait, bir kısmının medeniyet ve ilim merkezi, bir kısmının ticaret merkezi halinde Avrupa şehirlerini örnek tutan kalkınma projesinin tahakkuku için gerekli fedakârlığı, yurdun her yanından büyük şehirlere koşan büyük sermaye sahibi bahtiyar hemşehrilerinden beklemek hakkımızdır. İşlerin teknik ve sanat tarafını ise, bir asırdır, iki büyük kıtada tahsile gönderdiğimiz nesillerin bugün sayısı on binleri bulan çocukları, teşkilâtlar halinde taahhüt etmelidirler. Büyük şehirlerin sanayi faaliyetlerine el koyacak devlet, bu çalışmalarını bütün yurda dağıtmalıdır. Büyük şehirlerin pazarı, yurdun başka taraflarıyla dengeli şekilde düzenlenmelidir. Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde açılacak enstitülerde, her türlü medenî ticaret tarzı halka öğretilmeli ve mahallî hususiyetleri olan atelye sanatları, yine batı memleketlerinde yetiştirilen gençler tarafından bu enstitülerde inkişaf ettirilmelidir. Ticaret hayatı küçük sanayi devrinin âvâreli-

ğine vedâ ederek, kumarcılıktan kurtularak, devlet tarafından ayarlanacak istihlal ve satış dengesi içinde cereyan etmelidir. Serbest ticaret denen şey mutlak mânasında, şüphe yok ki eski devirlerin iptidâî bir şans denemesi tarzından ibaret, küçük sanayi sisteminin bir artığıdır. Artık memuriyetle ticaret mefhumları, şimdiye kadar olduğu gibi, rakip iki sanat adı olmaktan çıkmalı; herkesin, her vatandaşın vatan emrinde bir vazifeye memur olduğu kabul edilerek bu iki sınıf insan uzlaştırılmalıdır. Bu sayede istihlal dâvası adalet prensibine bağlanacak; hem mazluma hakkı verilecek, hem de kazanç hırsıyla ruhu kabaran bazan da çileden çıkan kumarcı kendini bulma, Allah'a gerçekten çevrilme imkânını elde edecektir. Fakir, hakkına; zengin, ahlâkına kavuşacaktır. Birisi için hayat çekilmez bir yük olmaktan çıkacak, öbürü için daha fazla kazanç krizleriyle sarsılan ruh, Allah'ın huzuruna çıkabilecek bir sâfiyete, bir hafifliğe kavuşacaktır.

Hazreti İsa, zengin delikanlıya verdiği öğütte, "git, bütün varını sat ve fakirlere dağıt" demekle fakirleri değil, zenginliğin çürüttüğü delikanlının ruhunu düşünüyordu. Biz, kazanç hırsıyla çürüyen, hem de çürüdüğünü bilemeyen ruhları düşünmeğe mecburuz. En büyük merhametimiz onlara çevrilmelidir. Onlar ibadetlerine gurur karıştırmadan Allah'ı arayamazlar? Çünkü bir çok günahları yıkayan gözyaşlarını kaybetmişlerdir. Bugün şuarsuzlukla bekçiliğini yaptıkları mülkün yarın esiri olacaklardır. Bu bedbahtları bugünkü sefaletlerinden olduğu gibi, yarınki esaretlerinden de kurtarmalıyız. Fakirlerle yoksullara gelince, sosyal yardımın sadaka veya iane şeklinde onlara çevrilmesi de haksızlık, belki de bir zulümdür; başkalarının hakkı olan rızkı onlara sadaka diye uzatan gururumuzun zulmüdür. Hayır. Bütün insanlara hakları, hak diye verilmelidir. Hakkı olmayanı vermekse, almak gibi haksızlıktır. Birine, hak etmediğini alkışla bağışlamak; öbürüne, hakkı olanı sadaka diye uzatmak: Bu zulmün hesabını Allah bizden soracaktır. Bu yoldan gidilerek istihlalkin de bizzarure kayıtlanması, bugün halkın kalbine sokulan ve servetlere gömülen zevksiz, sanatsız, değersiz şarkıcıyı parazit halinden kurtaracak, belki de hastahanelerde hastabakıcılık için millet hizmetinde faydalı bir eleman haline koyacaktır. Aynı dâva, öğrenmeden başka zevki olmayan kalabalıkların kucakladığı müsabaka sporcularını ve onları çeviren işsizleri, tabii bir spor ideali ile bir gün Anadolu'nun yanık, kavruk toprağıyla boğuşmaya sevkedecektir. Yeniçerilik devrinde bunlar orduda faydeli olabilirlerdi. Roma'nın son asırlarındaki kolize müsabakaları onbinlerce Romalıyı böyle eğlendiriyordu.

Bu adalet projesinde toprağın, çalışan eller arasında eşitlikle bölünmesi de zaruret olacaktır. Anadolu'da ağalar tahakkümüne mutlak surette son verilmelidir. Bugün "ciğerlerin benim elimde" der gibi, kendi piyasasını kendi keyfiyle ayarlayan doktorluğun ve servet sahiplerinin hazlarına hizmetkâr

olan mühendisliğin de millet emrinde çalışması dâvanın esaslarına dahildir. İngiltere gibi yakın bir devirde hekimliği sosyalize eden bir memleketi örnek almamız kâfidir. “Bütün bunlar hürriyeti yok edecek” diye indî ve acele bir mütalâaya lüzum yok. Bu tarzda çalışma plânı, bütün hürriyeti, bütün ferdî teşebbüsleri içerisine almaktadır. Ancak fert, bu tasavvurda millet teşkilâtının bütününden yardım görmekte ve ona söz vermiş bulunmaktadır. Millet hürriyeti bununla kabildir; fert de böyle bir çalışma sayesinde hürriyetine kavuşacağını hissedecektir. Ahlâkî bir çalışma dâvasının plânı, asrımızda ancak böyle olabilir.

Şayet; otoriteli ve merkezîyetçi, yani sıkı devlet kontrolü altında iş gören bir sosyalizmi kendi bünyemize uygun şekilde benimsemekte çok gecikirsek, tarihî maddeciliğin kaba iştilahlarına sunulmuş lokma olma tehlikesini bertaraf edici başka bir kuvvetimiz bulunmayacaktır. Ağalar tahakkümünden kurtulan Doğu, ister istemez bir sosyalizme doğru gidecektir. Bu gidişinde Batı'nın, âlemi sömürge yapmasını seven insafsız himayesine de düşmemek için büyük sanayii damla damla ve dikkatle topraklarına sokmalı, kendi insanını makineye esir etmekten sakınmalıdır. Diğer taraftan, komünizmin zehirli tırnaklarından korunmak için, benimsediği sosyalist sistem, kendisinin bütün gelenekleriyle millî hususiyetlerini bünyesinde birleştirmiş bulunan ruhçu ve milliyetçi sosyalizm olacaktır.

Aradığımız ahlâk nizamının iktisadî esasları, milletimin inançlarıyla örfleri, ahlâkî ve tarihinin ortaya koyduğu bütün değerlerle sınırlanmış bulunacaktır. Hekimlik, avukatlık ve mühendislik gibi serbest meslekleri de içerisine alacak Türk sosyalizmi, Fransız, Belçika veyahut İngiliz veya Alman sosyalizminden tamamen ayrı olacak karakterleriyle, asrımız daha kapanmadan hayat sahnesinde gözükmelidir. Zira hem hakkın, hem de muvaffakiyetin sırrı onda bulunuyor. Anadolu, pek yakında bir işsizler diyarı olmaktan kurtarılmazsa, onun sinesinde yaşama aşkı kalmayacak, koca bir hayat ve iman tarihi, kaba maddenin pençesine teslim edilecektir.

Vücudumuzu, ruhumuzla birlikte kurtarmalıyız. Mukaddes toprağa kazma vurmaktan usanmayan kolları kalbe bağlayan kuvvet, tarihe, mukaddesata ve hürriyetimizi boğmayan mâkul ve mutedil bir eşitliğe dayanacak hak sistemidir. Yarınki Anadolu, İslâm esaslarına dayanan sosyalist bir ahlâk nizamının örneğini verecektir.

Teşekkür: Bu makalelerin yayımlanması sürecindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. İsmail Kara, Asım Onur Erverdi ve Dergâh Yayınlarına teşekkür ederiz (editör).